

Se strinjate

Namen literature je boj proti neumnosti?

Michael Collins

"Ljudje ne berejo več," se glasi tožba tistih, ki so že leta v akademskem, založniškem in časopisnem poslu. To je tudi bistvena zadrega glavnega junaka knjige *Keepers of Truth*, poročevalca pri malomestnem časopisu v tekmi z vse bolj gledanimi Očividčevimi TV-novicami in privlačno mestno prerokinjo, reporterko v tesno oprijetih krilcih, ki nastopa v njih. Poročevalec v nekem trenutku bitko razglasi za izgubljeno in vzkligne: "Pisana beseda je mrtva!" In takšen je tudi nagrobni napis v spomin pisani besedi večine poznega dvajsetega stoletja.

Zato je ironija, da smo se v zgodnjem enaindvajsetem stoletju povrnili k pisani besedi in da internet, to vse navzoče sredstvo komuniciranja, v največji meri sloni na besedilu in je bližje knjigi kot pa televiziji. Zdi se, kot da bi bila pisana beseda obujena od mrtvih, kot da smo se rešili Idiotizma in Neumnosti televizije. Nič več nam ni usojena vloga sedenja in pasivnega strmenja. Gledam otroke z mobilnimi telefoni, ki se rajši od govornih poslužujejo pisnih telefonskih sporočil. Ironično je, da je razburljiveje pisati in dobivati tekstovna sporočila kot pa govoriti. A takšna so pač skrivnostna pota sodobne

tehnologije. Spet smo se zaljubili v tekst.

Zato hvala Bogu za jezik, nemara tudi za literaturo in za to, da je pisana beseda spet medij komuniciranja. Iz smetnjaka zgodovine je znova vstala v življenje. Ali je torej zopet prišel čas za intelektualce, za ljubitelje literature? Ali uporaba pisane besede predstavlja ponovno vladavino inteligece? Ali je pisana beseda spet pridobila primat pred ustno tradicijo oziroma televizijskimi podobami? Ali smo se povrnili k aktu pisanja zato, ker je pisanje pravi medij za izražanje naše človečnosti? No, no, le počasi! Preden začnemo proslavljati ponovno prevlado pisane besede kot komunikacijskega sredstva enaindvajsetega stoletja, pretehtajmo, ali je pisana beseda še vedno takšna, kot je bila v preteklosti, ali ni morda doživela preobrazbe in ali ni bila utišana zato, da bi zdaj služila novemu namenu. Upam si trditi, da pisana beseda kljub temu, kar je videti na prvi pogled, še nikoli v zgodovini ni bila bolj ogrožena.

Pisana beseda, kakršna se je vzpostavila na medmrežju, je postala le sredstvo za izmenjavo informacij. Doživela je preoblikovanje, oropana je bila svoje kompleksnosti. Ne gre več za isto pisano besedo, ki je predstavljala to, čemur pravimo tradicionalna literatura z njenimi neštetimi tehnikami za ustvarjanje dvoumnosti s pomočjo ritma stavčne zgradbe, ampak za skoraj

orwellovsko novorečno gibanje, ki so ga sprožili izobraževalci in uredniki tako v akademskih kot v poslovnih krogih in pri katerem je poudarek na pomenski točnosti, na poskusu ustvarjanja nedvoumnega pomena, običajno z namenom dajanja navodil ali razlaganja, kako naj bodo izpolnjeni materiali, potrebni za to, da bo določena naloga opravljena. Morda niti ni tako ironično, da je sredstvo podajanja v tem novem jeziku prav pika ali črtica za označevanje alinej, [angleško *bullet*, izstrelek, op. prev.]. Jezik je kot nabita puška, besede so izstrelki, enostavni ali zgolj fragmentarni stavki. Posamezna beseda v tej novi pisni kulturi mora biti maksimalno nabita s pomenom. Besede postajajo simboli, ki se nanašajo na izdelke oziroma življenjske sloge. Vse bolj se kažejo v obliki podob in logotipov.

Na mnogih univerzah širom Amerike bi uvodne literarne seminarje, ki so bistveni pogoj za študij umetnosti in literature, zdaj lahko nadomestili s tečaji iz poslovnega pisanja, pri katerih je poudarek na nečem, kar je povsem skregano z literaturo. Mantra teh tečajev je slogovna enostavnost, nekakšna angleščina v smislu "videti-prepoznati-iti mimo", pri kateri je zaželeno, da je odstavek obrazložitev posamezne misli oziroma vsebine s piko označene alineje. Pravzaprav je že kar težko najti študente z literarno izobrazbo, ki bi jim bile v zabavo nejasnosti, ki jih literatura pogosto predstavlja. Sam sem imel na univerzi v Illinoisu ne tako dolgo nazaj predavanja v okviru uvodnega seminarja iz moderne literature, in po tednu dni

poizkusov, da bi se prebil skozi Camusevega *Tujca* in pojasnil eksistencializem, je neki študent vzkliknil: "S tem tipom bi ga pa res rad zažural. Čist nor je!" Neka bolj zadržana študentka se je izrazila malo vljudneje in rekla, da ima Camus "problem z odnosom do stvari. Ni si všeč takšen, kakršen je. Potreboval bi temeljito psihološko svetovanje." Nadaljevala je z razpredanjem o enem od Oprahinih showov na temo priznanja krivde in zaključila, da bi moral Camusev junak "prevzeti odgovornost za svoja dejanja". Med študenti je tako v bistvu prišlo do upora, češ da je vse to pretežko. Poklican sem bil pred predstojnika oddelka za anglistiko. Glede na prejšnje potrebe dela s študenti tega semestra mi je mirno svetoval, naj se preneham ukvarjati z romanom, na dan pa je privlekel svojo skrivno antologijo karikatur z naslovom *Z druge strani*. Za to knjigo se mi je zdelo, da predstavlja odgovor na študentsko omalovaževanje. Knjigo karikatur je držal v rokah, kot da bi bila nekaj svetega, kot da bi bile v njej vsebovane velike Resnice. Pa je bila le sveti gral neumnosti! Študij karikatur je bil karta v rokavu nekaterih profesorjev z oddelka, ki so jo potegnili v primeru težav z otopelostjo študentov. Šlo je za taktiko, ki jo je vodja anglističnega oddelka v celoti podpiral. Mislim, da je bil na skrivaj na strani študentov. Na vratih svoje pisarne je imel karikaturu samega sebe z naslovom "Veliki misleci zahodne civilizacije na prozaku". Tam je bila slika Poeja poleg krokarja in v stripovskem oblačku je pisalo: "Čao, ptiček!" Na prav tak način je opravil z marksizmom, s sliko Karla, ki skupaj

z debelim industrialcem uživa ob vrčku piva. Bila sta kar najboljša prijatelja. Marx je bil direktor.

In tako smo si tisti semester trudoma utirali pot skozi tako imenovani literarni seminar. Seveda smo imeli ure v računalniškem laboratoriju, na naših vrhunskih računalniških napravah. Interaktivni klepet je predstavljal legitimno obliko pisanja, in vsi študentje so dobili pri urah računalniške interakcije najvišjo oceno. Laboratorij je bil tudi prostor, kjer so študentje pisali eseje – če se poslužim ohlapnejše rabe tega pojma – in jih oblikovali, da so bili videti lepši. Mislim, da so za to, da so napisali esej, porabili kakih deset minut, za njegovo oblikovanje pa gotovo dva dneva. Zelo prav jim je prišel tudi barvni tiskalnik. Včasih smo z barvami označevali svoje stavke: z rdečo, če je šlo za jezo, z oranžno in rumeno, če je šlo za veselje. Študentje so bili – ne da bi to sploh hoteli – postmodernisti, s tem ko so v svoje eseje vključevali stripe. Brskanje po Photoshopu in formatiranje slik je postalo svojstvena umetnost. Bil sem priča občutkom ponosa in predanosti, občutku moči, s katerim navdaja ta nova tehnologija. Nobenega ukvarjanja s slovnico in pravopisom – Microsoftov Word ponuja orodja, ki vse to avtomatično preverjajo. Kar naprej sem se moral opominjati, da smo septembra začeli z Albertom Camusem in da smo na seminarju iz literature.

Ob koncu semestra je predstojnik oddelka za anglistiko od vseh profesorjev angleščine zahteval, naj predložijo podatke o številu besed, ki jih je napisal posamezni študent. Nobenega eseja ni hotel videti, hotel pa je vedeti, koliko besed je bilo napisanih v

času semestra. Seveda so štela vsa besedila, napisana v računalniškem laboratoriju, tudi tista iz medmrežnih klepetalnic.

Na vsakoletni fakultetni večerji ob koncu leta je dekan celotne univerze razglasil, da je pisana beseda živa in zdrava, da kar cveti, da študentje berejo in pišejo več kot v katerem koli času v zgodovini univerzitetne izobrazbe. Pel je hvalnice dobrim stranem interneta, temu, kako je splošno študentsko apatijo zdaj nadomestila že kar požrešna volja do učenja. Rekel je, da potrebujemo še več računalnikov in več interaktivnega učenja. Treba je ustreči nenasitnim željam naših novih študentov, treba jim je dati stroje, ki jih navdajajo z močjo. Seveda je dekan svoj govor izpeljal ob pomoči prezentacije v Powerpointu. Na začetku je prišlo do tehničnih težav in kazalo je že, kot da govora ne bo, potem pa so poklicali nekega stručkota, ki je priključil monitor, in večer je bil rešen. Na družabnem srečanju, ki je sledilo, sem mimogrede ujel, kako je neki priznan tip s fakultete rekel dekanu: "Fino pisavo si izbral, Bob!" In dekan je rekel: "New Century Schoolbook, Abe! Za toliko, kot si lahko privoščim, je to najboljša pisava, kar jih je." Dekan je nadaljeval s hvaljenjem prednosti Powerpointovih motivov za ozadje in orodij za avtomatsko oblikovanje besedila. Rekel je, da je življenje z njimi res enostavno.

Nedolgo zatem sem iz akademskega sveta prebегnil v svet Microsofta; če je šlo na univerzi v zvezi s položajem učenosti za nekakšno bedno smešnico, so stvari v poslovnem svetu odločno resnejše. Prihajalo je do preoblikovanja jezika.

Del novega jezika v podjetjih se osredotoča na idejo o intelektu kot računalniškem procesorju. Večkrat mi postavijo vprašanje, ali se mi je "zaciklalo". Na sestankih me vprašujejo, kaj delam, "kadar nisem priključen". Kadar mi rečejo, naj se zakopljem v kako tehnološko novost, me vprašajo, koliko časa potrebujem za "procesiranje". Na sestankih se o vseh spornih zadevah pogovarjamo "off-line". Prihaja do sistematičnega poskusa, da bi nas reprogramirali – ali pa imam preganjavico.

Pred kakim letom sem na CNN-u gledal kratka poročila. Njihov novi slogan je: "Z novicami k stvari!" Dvomim, da bi bilo v tej dobi nedvoumnih pomenov mogoče literaturo ponovno obuditi k življenju. To je slogan, ki bi se ga lahko domislil kateri od mojih študentov z univerze. Prav lahko si jih predstavljam, kako v predavalnici vzkli-

kajo: "Preidimo k stvari!" Lahko si predstavljam direktorja, ki mi v službi reče isto. "Preidi k stvari!" Pravzaprav je možno, da tudi vi, ki to berete, mislite: Preidi k stvari! Priča smo nestrpnosti do odpiranja vprašanj, do besedil, ki niso didaktična in nas ničesar ne učijo. Samo pogledajte, v kakšnem stanju je založništvo, ki cilja na najširše občinstvo, oglejte si spiske uspešnic: knjige na temo "naredi sam", knjige o tem, kako izboljšati samega sebe, knjige o tem, kako obogateti. To so knjige, ki jih ljudje kupujejo. Dobivati hočemo odgovore, ne pa odprtih vprašanj. Toda ali ni osnovni namen literature ravno odpiranje vprašanj?

Še nikoli ni bilo na kocki več kot zdaj, kajti neumneži literature ne berejo več. Vprašanje za nas, literarne ustvarjalce, pa je, kako bi si neumneže spet pridobili.

Namen literature je boj proti neumnosti?

Rui Zink

Sartre pravi: "Ko opazim, da sem neumen, preneham biti neumen." Nekdo drug dodaja: "Kar ne pomeni, da ne bom neumen spet, ko bom pozabil, da sem neumen."

Sartre, ta izstopajoči eksistencialist, govori o zavedanju. Zelo malo ljudi v prejšnjem stoletju je povezavo med "pisateljem" in "filozofom" jemalo tako resno. Na misel mi pridejo Italo Calvino, Albert Camus, Jorge Luis Borges, prav dosti drugih pa ne. V devetnajstem stoletju ni bilo govora o

"pisatelju filozofu", ampak o "pisatelju kot glasniku morale" Tolstojevega kova, kakršen se je – s skromnim uspehom – ponovno pojavil s Solženicinom. Že Sokrat je rekel: "Vem le to, da ničesar ne vem," kar po mojem pomeni, da je priznanje nevednosti vselej dobra izhodiščna točka. Rekel pa je tudi: "Spoznaj samega sebe."

Zdi se, da je glavni namen pisanja spoznavanje samega sebe – sebe, svojega nenavadnega in mnogovrstnega "jaza" (Freud), nas (sveta, človeških stvari) ter vzajemnega delovanja med jazom/nami in svetom (po Schopenhauerju *die Welt als Wille und Vorstellung*). Glavni namen branja je še bolj na dlani: spoznati (in če je mogoče, izboljšati) svoj "jaz" s poslušanjem glasov drugih.